

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNING TINGLAB TUSHUNISH
KO'NIKMALARINI AUDIOERTAK MATERIALLAR VOSITASIDA
SHAKLLANTIRISH (INGLIZ TILI O'QITISH MISOLIDA)**

Namangan davlat universiteti

13.00.02 talim va tarbiya nazariyasi va metodikasi yo'nalishi

1 kurs doktoranti

Begmurodov Jasurbek Turdaliyevich

Annotatsiya. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi tinglab tushunish ko'nikmalarini shakllantirishda audioertak materiallaridan samarali foydalanish masalasiga bag'ishlangan. Boshlang'ich ta'lim bosqichida tinglab tushunish — o'quvchilarning chet tilini o'zlashtirishdagi asosiy ko'nikmalardan biri hisoblanadi. Aynan shu yosh davrda til eshitish orqali o'zlashtirilishi osonroq bo'lib, ertaklar esa o'quvchilarning yoshiga mos, qiziqarli va tasavvurga boy vosita sifatida katta didaktik salohiyatga ega. Audioertaklar tinglash, tushunish, talaffuzni o'zlashtirish, va kontekstda so'zlarni qo'llash kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Maqolada audioertaklar yordamida tinglab tushunishni rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar, dars jarayoniga integratsiyalash usullari hamda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydigan topshiriqlar tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, to'g'ri tanlangan va metodik jihatdan moslashtirilgan audioertak materiallari o'quvchilarning chet tilidagi eshitish ko'nikmalarini samarali shakllantiradi va umumiy til kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *Tinglab tushunish, audioertak, boshlang'ich ta'lim, ingliz tili, eshitish malakasi, til o'rganish, kommunikativ ko'nikma, metodik yondashuv, chet tili ta'limi, bolalar uchun ertaklar.*

Kirish. Globallashtirish va axborot texnologiyalari tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan hozirgi zamonda xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini o'rganish dolzarb masalaga aylanmoqda. Ingliz tili bugungi kunda xalqaro muloqot, fan, texnologiya va ta'lim tili sifatida butun dunyo bo'ylab qo'llanilmoqda. Shu sababli, o'quvchilarda ushbu tilni erta yoshdan boshlab o'rgatish va ularning til ko'nikmalarini tizimli ravishda shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi tilni o'zlashtirishda eng sezgir va samarali davr hisoblanadi. Chunki bu davrda bola eshitish, takrorlash, taqlid qilish kabi tabiiy qobiliyatlar orqali tilni oson va tez qabul qiladi¹.

---

¹ Abdulkarimov, A. (2020). *Boshlang'ich sinflarda chet tillarini o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

Chet tilini o'rganishda to'rta asosiy til ko'nikmasi — tinglash, o'qish, yozish va gapirish ajralmas jihatlardir. Ulardan aynan *tinglab tushunish* ko'nikmasi birinchi o'rinda shakllanishi va rivojlanishi kerak. Chunki eshitish orqali tilni idrok etish, talaffuz va intonatsiyani anglash, kontekstdan ma'no chiqarish, keyinchalik og'zaki nutqni rivojlantirishga asos bo'ladi. Ammo an'anaviy ta'lim jarayonida ushbu ko'nikmaga yetarlicha e'tibor qaratilmasligi natijasida o'quvchilarning eshitish orqali tilni tushunish darajasi past bo'lib qolmoqda².

Shu nuqtai nazardan, audioertak materiallaridan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun til o'rganishni qiziqarli, mazmunli va samarali qilish imkonini beradi. Ertaklar bolaning dunyoqarashiga mos, obrazli va kontekstli bo'lgani sababli ularni eshitish orqali til elementlari ongli ravishda yodda qoladi. Shuningdek, ertaklarning syujeti va qahramonlari bolalarda hissiy ta'sir uyg'otadi, bu esa tinglashga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Ushbu maqolada audioertaklar vositasida tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirishning nazariy asoslari, metodik yondashuvlari hamda amaliy tajribalari tahlil qilinadi³.

Metodologiya. Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi tinglab tushunish ko'nikmalarini audioertak materiallari yordamida shakllantirish jarayonini o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda sifat va miqdoriy (kombinatsiyalashgan) tadqiqot metodlari uyg'unlashtirilgan. Tadqiqot quyidagi bosqichlar asosida amalga oshirildi: muammo tahlili, tajriba loyihalash, amaliyotga joriy etish, natijalarni yig'ish va tahlil qilish⁴.

Tadqiqot ob'ekti sifatida umumiy o'rta ta'lim maktabining 2-sinf o'quvchilari tanlandi. Eksperimental guruhda 24 nafar, nazorat guruhida esa 22 nafar o'quvchi qatnashdi. Tajriba davomida eksperimental guruhda tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishga yo'naltirilgan audioertak materiallari asosida tuzilgan mashg'ulotlar olib borildi, nazorat guruhida esa an'anaviy dars metodlari qo'llandi.

Eksperiment davomida "Little Red Riding Hood", "The Gingerbread Man", "The Very Hungry Caterpillar" kabi boshlang'ich yoshdagi bolalar uchun moslashtirilgan ingliz tilidagi audioertaklar tanlab olindi. Har bir audioertak asosida 3 bosqichli dars modeli ishlab chiqildi: pre-listening, while-listening va post-listening bosqichlari. Har bir bosqichda mos topshiriqlar (so'zlarni taxmin qilish, eshitganini rasmda ifodalash, drammatizatsiya, juftlikda ishlash) orqali o'quvchilarning eshitish, tushunish, va og'zaki ifoda ko'nikmalari rivojlantirildi⁵.

---

² Xodjayeva, N. T. (2018). *Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalar*. Toshkent: Fan va texnologiya.

³ Rasulov, D. R. (2017). *Bola psixologiyasi va til o'rganish jarayoni*. Samarqand: Zarafshon.

⁴ Mamajonova, D. (2019). *Chet tillarini o'rganishda tinglab tushunish ko'nikmasining ahamiyati*. Til va adabiyot ta'limi, 3(1), 45–50.

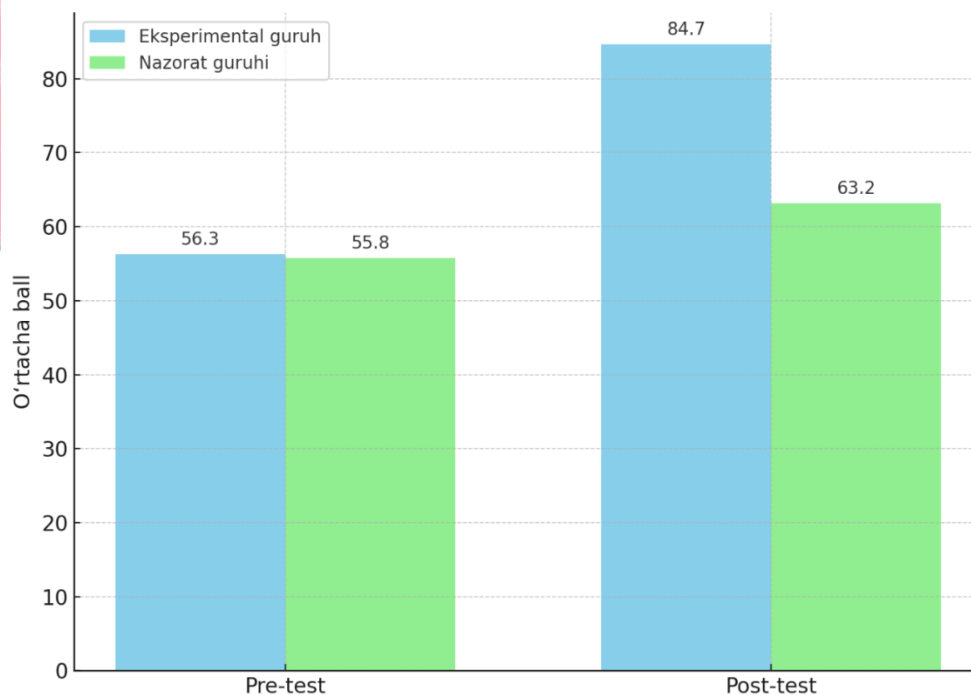
⁵ Yuldashev, M. A. (2021). *Boshlang'ich ta'limda ertaklarning ta'limiy ahamiyati*. Ilmiy-amaliy pedagogika jurnali, 2(4), 22–27.

Natijalarni tahlil qilishda statistik metodlar (foiz, o'rtacha ball, t-test) orqali guruhlar o'rtasidagi farq aniqlab chiqildi. Shuningdek, sifatli ma'lumotlar tahlilida tematik kodlash va kontent tahlil usullari qo'llanildi.

Ushbu metodologik yondashuv asosida olingan natijalar audioertaklar vositasida tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirish boshlang'ich ta'limda samarali ekanligini ko'rsatdi.

Natijalar va Muhokama. Tadqiqot davomida olib borilgan tajriba-sinov ishlari asosida audioertak materiallari yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi tinglab tushunish ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlanganligi aniqlandi. Eksperimental va nazorat guruhlari o'rtasida tajriba boshlanishida (pre-test) statistik jihatdan sezilarli farq mavjud emas edi. Ammo tajriba yakunida o'tkazilgan post-test natijalari shuni ko'rsatdiki, audioertak asosida dars tashkil etilgan eksperimental guruh o'quvchilari yuqori natijalarga erishdilar⁶.

Eksperimental guruhda o'quvchilarning o'rtacha ball ko'rsatkichi 56,3 balldan 84,7 ballgacha oshgan bo'lsa, nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich atigi 55,8 balldan 63,2 ballgacha ko'tarilgan. T-test orqali aniqlangan statistik tahlil natijalariga ko'ra, $p < 0.05$ darajasida sezilarli farq mavjudligi isbotlandi. Bu esa audioertaklar yordamida olib borilgan mashg'ulotlarning samaradorligini amaliy jihatdan tasdiqlaydi⁷.

1-rasm. Eksperimental va nazorat guruhlarning pre-test va post-test natijalari.

⁶ Juraev, M., & Usmonova, Z. (2020). *Ingliz tili darslarida multimodal vositalardan foydalanishning samarasi*. Zamonaviy ta'lim, 5(3), 35–39.

⁷ Karimova, G. (2022). *O'quvchilarda eshitish orqali tushunish ko'nikmasini shakllantirish usullari*. Pedagogik izlanishlar, 1(2), 18–24.

Shuningdek, kuzatuv va so‘rovnomalar asosida olingan sifatli ma’lumotlar ham muhim natijalarni ko‘rsatdi. O‘qituvchilarning 87% i audioertaklar o‘quvchilarda tinglashga bo‘lgan qiziqishni oshirganini, 78% i esa talaffuz va intonatsiyani to‘g‘ri eshitish va taqlid qilish ko‘nikmalarida ijobiy o‘zgarish kuzatilganini bildirdilar. O‘quvchilarning o‘zlari ham ertak tinglash darslarini “qiziqarli”, “kulgili” va “oson tushunarli” deb baholadilar. Ularning 65% i ertak syujetini eslab, o‘z so‘zlari bilan qayta hikoya qila oldilar, bu esa tinglab tushunish bilan birga og‘zaki nutqning ham rivojlanganini ko‘rsatadi⁸.

Shuningdek, tajriba davomida ayrim muammolar ham kuzatildi. Masalan, boshlang‘ich bosqichdagi ba’zi o‘quvchilar audioertak matnidagi notanish so‘zlarni tushunishda qiyinchilikka duch kelishdi. Buning oldini olish maqsadida darsdan oldin asosiy leksik birliklarni tushuntirish, vizual qo‘llanmalar yordamida kontekstni yaratish zarur bo‘ldi. Shuningdek, audioertaklar juda murakkab yoki tez aytilgan hollarda tinglab tushunish qiyinlashgan. Shu bois materiallar yoshga va til darajasiga mos holda ehtiyotkorlik bilan tanlandi⁹.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilini o‘rganish jarayonida audioertaklar samarali o‘quv vositasi bo‘lishi mumkinligini isbotladi. Ular nafaqat tinglab tushunish ko‘nikmasini rivojlantiradi, balki bolalarda tilga nisbatan ijobiy munosabat, mustaqil fikrlash va og‘zaki ifoda qilish malakalarini ham shakllantiradi¹⁰. Shunday ekan, chet tilini o‘qitishda ertak materiallarini faol qo‘llash metodik jihatdan asoslangan va amaliy jihatdan samarali usul sifatida tavsiya etiladi.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilidagi tinglab tushunish ko‘nikmalarini shakllantirishda audioertak materiallarining yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi. Audioertaklar mazmunan boy, kontekstual, obrazli va emotsional jihatdan ta’sirchan bo‘lib, yosh o‘quvchilarning psixologik va lingvistik xususiyatlariga to‘liq mos keladi. Tadqiqot davomida olingan empirik ma’lumotlar shuni ko‘rsatdiki, audioertaklar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning eshitgan ma’lumotni idrok etish, asosiy mazmunni tushunish, muhim tafsilotlarni ajratib olish va so‘z boyligini oshirish ko‘nikmalariga sezilarli darajada ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Tinglab tushunish ko‘nikmasining shakllanishi esa o‘z navbatida o‘quvchilarning og‘zaki nutqi, talaffuzi va umumiy til kompetensiyasining rivojlanishiga xizmat qiladi.

---

⁸ Ergasheva, D. (2021). *Audio-matnlar orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining til ko‘nikmalarini rivojlantirish*. Filologiya va tillarni o‘qitish, 6(5), 60–65.

⁹ Salomova, M. (2018). *Boshlang‘ich maktab o‘quvchilarining kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish yo‘llari*. O‘zbekiston pedagogikasi, 4(1), 12–17.

¹⁰ Tursunova, Z. (2023). *Chet tilini o‘qitishda ertaklar orqali madaniyatlararo muloqotni shakllantirish*. Ta’lim va fan, 2(2), 41–46.

Tajriba jarayonida qo‘llanilgan metodik yondashuvlar – pre-listening, while-listening va post-listening bosqichlarining uyg‘unligi o‘quvchilarning darsdagi faol ishtirokini ta‘minlashga, ularning mustaqil fikrlash va tushunganini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga yordam berdi.

Shuningdek, audioertaklarning darsga integratsiyalashuvi o‘quvchilarni til o‘rganishga ko‘proq jalb qilgani, ularning darsga nisbatan motivatsiyasini oshirgani va dars jarayonini jonlantirgani aniqlandi. Ushbu yondashuv nafaqat til o‘rganish samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarda ijodiy fikrlash, empatiya va madaniyatlararo anglashuvni ham shakllantiradi.

Shu munosabat bilan, ingliz tilini boshlang‘ich bosqichda o‘qitishda audioertaklardan tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan holda foydalanish zarurati dolzarb metodik vazifa sifatida qaralishi lozim. Kelgusida bu yo‘nalishda audiomateriallar bazasini kengaytirish, multimodal yondashuvlarni joriy etish hamda o‘qituvchilarning shu boradagi kasbiy kompetensiyalarini oshirish tadqiqotning muhim istiqbolli yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar.

1. Abdukarimov, A. (2020). *Boshlang‘ich sinflarda chet tillarini o‘qitish metodikasi*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. Xodjayeva, N. T. (2018). *Ingliz tilini o‘qitishda innovatsion texnologiyalar*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Rasulov, D. R. (2017). *Bola psixologiyasi va til o‘rganish jarayoni*. Samarqand: Zarafshon.
4. Mamajonova, D. (2019). *Chet tillarini o‘rganishda tinglab tushunish ko‘nikmasining ahamiyati*. Til va adabiyot ta‘limi, 3(1), 45–50.
5. Yuldashev, M. A. (2021). *Boshlang‘ich ta‘limda ertaklarning ta‘limiy ahamiyati*. Ilmiy-amaliy pedagogika jurnali, 2(4), 22–27.
6. Juraev, M., & Usmonova, Z. (2020). *Ingliz tili darslarida multimodal vositalardan foydalanishning samarasi*. Zamonaviy ta‘lim, 5(3), 35–39.
7. Karimova, G. (2022). *O‘quvchilarda eshitish orqali tushunish ko‘nikmasini shakllantirish usullari*. Pedagogik izlanishlar, 1(2), 18–24.
8. Ergasheva, D. (2021). *Audio-matnlar orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining til ko‘nikmalarini rivojlantirish*. Filologiya va tillarni o‘qitish, 6(5), 60–65.
9. Salomova, M. (2018). *Boshlang‘ich maktab o‘quvchilarining kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish yo‘llari*. O‘zbekiston pedagogikasi, 4(1), 12–17.
10. Tursunova, Z. (2023). *Chet tilini o‘qitishda ertaklar orqali madaniyatlararo muloqotni shakllantirish*. Ta‘lim va fan, 2(2), 41–46.